

Glädjande är att i detta och nästa nummer av Kungl Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och tidskrift kunna publicera ett antal uppsatser från unga officerare som genomför den Högre stabsutbildningen respektive officersprogrammet vid Försvarshögskolan. Ett antal av författarna i den förnämnda kategorin har valt att som fallstudie välja de allierades fälttåg i Italien under andra världskriget.

Redaktören

Flexibilitet och handlingsfrihet

Att göra det mesta med det man har

av Anders Ekholm

Resumé

The aim of this article is to contribute to the development of current Swedish doctrine and tactical methods concerning ground warfare from a national perspective. The current perspective assumes an inferior tactical position, based on doing the most with what you have, while refusing to surrender. The article is based on a comparison between two case studies, on the one hand a historical event and on the other a fictitious contemporary event. The historical event is based on the ground operations that took place after the allied landing in the Italian Bay of Salerno in early September of 1943. The allied attempt to establish a beachhead on the Italian mainland is studied from an inferior German, defensive perspective, in order to identify timeless aspects and methods which can be of value viewed from the current Swedish perspective. With the help of a hypothesis this article points out that, even severe inferiority can be countered by defensive tactics based on preliminary positions and deep knowledge of the actual terrain. These factors together with high combat skills are considered force multipliers, which enhance flexibility and freedom of action. The article identifies several areas where the Swedish Army, without difficulty, could improve its flexibility, freedom of action and readiness by using current resources differently.

MÅLET FÖR DENNA artikel är att utifrån begreppet flexibilitet, samt genom studier av å ena sidan ett historiskt skeende och å andra sidan ett svenskt fiktivt scenario,¹ göra en ansats att bidra till utveckling av svensk marktaktik och doktrin. Syftet är att i någon mån belysa markkrigföringens dynamik ur den underlägsnes perspektiv och tillsammans med ett kritiskt förhållningssätt söka urskilja ett svenskt framtida framgångskoncept ba-

serat på att göra det mesta med det man har och att inte förlora.²

Den historiska fallstudien omfattar strider som följde den allierade landstigningen på det italienska fastlandet i september 1943 och betraktas här som beprövad kunskap, vilken används tillsammans med det fiktiva scenariot för att identifiera tidlösa, gemensamma nämnare eller konstanter.³ Dessa konstanter ska sedan kunna tjäna som kompasser vid en framåtblickande ansats till utveckling av

framtida svensk markdoktrin i allmänhet och taktik i synnerhet.

Den teoretiska utgångspunkten, bygger på ett hypotetiskt resonemang att även grav underlägsenhet i form av tillgängliga förband kan uppvägas av en kombination av hög utbildningsståndpunkt och en i huvudsak defensiv taktik, vilken kombineras med kraftfullt offensiva inslag när tillfället infinner sig.

Kärnan i detta hypotetiska resonemang utgår å ena sidan från en idé att en försvarare av eget territorium, genom terrängkänedom och förhandssituationer besitter en styrkemultiplikator,⁴ vilken tillsammans med flexibel och oförutsägbart användning av tillgängliga förband, kan skapa den handlingsfrihet och styrka som krävs för att uppväga underlägsna styrkeförhållanden. Å andra sidan baseras det hypotetiska metodvalet på målet att förvägra motståndaren möjligheten till ett snabbt avgörande och därigenom snarare driva denne mot kulmination.

Salerno 1943, amerikanskt brohuvud och tyska motanfall

Den 9 september landsteg två allierade kårer. Den amerikanska kåren anföll inledningsvis med en division. Dess andra division, hölls bakom *i reserv* för att därefter så småningom sättas in på kårens vänstra flank, mellan floderna *Sele* och *Calore*.⁵

Motståndaren bestod inledningsvis endast en tysk pansardivision, vilken i väntan på förstärkningar ansvarade för en mycket lång kustrensa. Divisionen använde sig av mindre motanfall för att under flera dygn, effektivt störa de allierades försök att utvidga sitt brohuvud och därigenom vinna tid. Ankommande förstärkningar från södra Italien, skulle sedan möjliggöra de kommande motanfallen.⁶

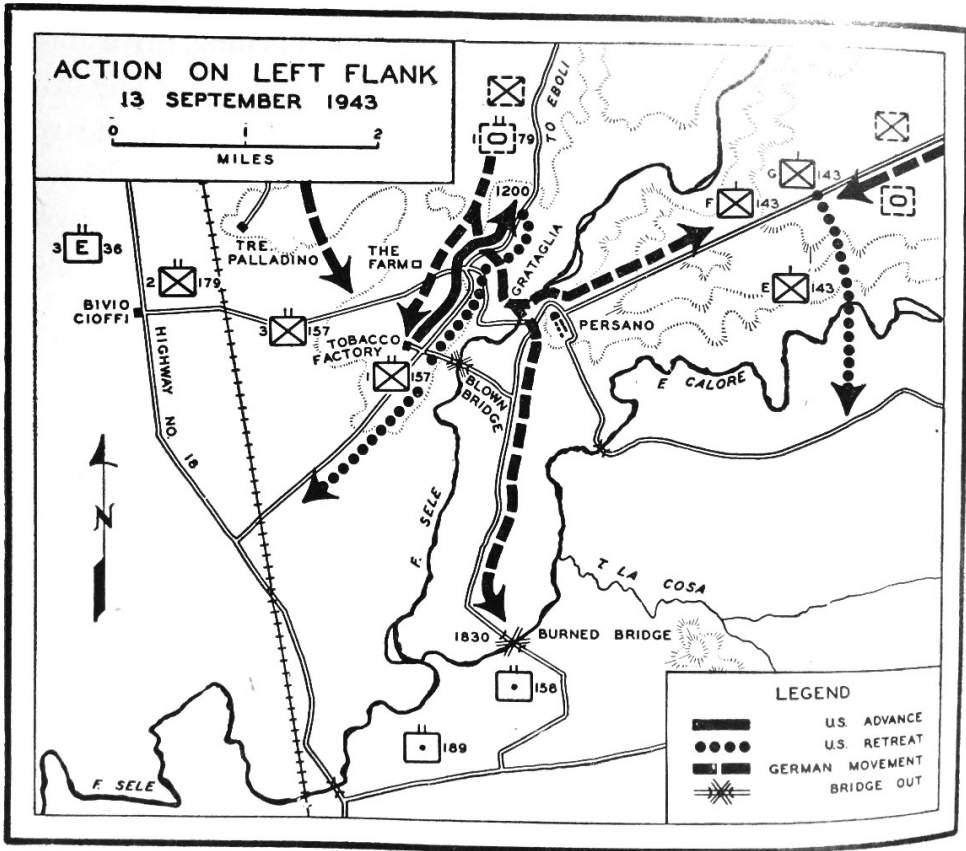
Den 13 september ansattes det huvudsakliga tyska motanfallet mot det allierade brohuvudet. Anfallet riktades mot luckan mellan kårerna, vilken faststälts genom stridsspänning dagen innan anfallet.⁷ Anfallsrörelsen genomfördes i korridoren mellan floderna *Sele* och *Calore* där ett gap i det amerikanska försvaret uppstått. Den amerikanska kåren hade omdisponerat sina förband i syfte att täppa luckan mellan de allierade kårerna där gapet i dess försvar uppstått. Luckan mellan kårerna utgjorde en av de allierade kritiska sårbarheterna, med vilken hela markoperationen stod och föll. Till följd av styrkeomdisponeringen, var det enda amerikanska förbandet i korridoren när det tyska anfallet ansattes, en infanteribataljon.⁸

Övriga amerikanska förband fanns huvudsakligen på den västra sidan av *Sele* samt med delar i bundna i strid öster om flodkorridoren.⁹

I större upplösning innebar 13 septembers anfall, en tvådelad rörelse utförd av två stridsgrupper pansargrenadjärer, förstärkta med stridsvagnar. Anfallsrörelsen gick å ena sidan söderut på den västra sidan om floden *Sele* mot tobaksfabriken, samt å andra sidan, från nordost, med målet att ta en övergång över *Sele* i höjd med tobaksfabriken. Dessa två rörelser skulle sedan fortsätta söderut och förenas söder om den nedbrända bron för ett gemensamt anfall mot stranden.¹⁰ Dessa rörelser beskrivs av kartbilden ovan.¹¹

Den västra framstöten, tvingade de försvarande amerikanerna att retirera söderut till tobaksfabriken. Den östra framstöten, tillsammans med delar ur den västra, omringade den försvarande amerikanska infanteribataljonen och orsakade densamma stora förluster.¹²

Genom att behärska övergången nordost om tobaksfabriken kunde de tyska förbanden fortsatt anfalla ned i den svagt försvarade korridoren.¹³ Fortsatta tyska anfallsförsök

mot tobaksfabriken hejdades, varvid dessa snabbt grupperade understödsvapen i syfte att hålla tagen terräng och istället för att via en omfattningsrörelse över bron fortsätta anfallet. Olyckligtvis ur tyskt perspektiv, var infanteriet som skulle delta i det fortsatta anfallet, upptagna med att hantera amerikanska fångar ur den slagna infanteribataljonen.¹⁴

Kort efter att ha dragit sig ur vid tobaksfabriken, fortsatte tyska stridsvagnar anfallet mot den brända bron över Calore, rakt in i luckan i det amerikanska försvaret. Det enda som stod mellan tyskarna och den allierade landstigningsstranden var två artilleribataljoner. Cheferna vid de två artilleribataljonerna agerade med beslutsamhet, grupperade alla

som oundgängligen inte kunde avvaras för att bemanna förbandens haubitsar, på Calores södra strand, på ömse sidor om den nedbrända bron. Dessa soldater tillsammans med övrig tillgänglig trupp ur de bakre delarna beväpnades med kulsprutor, eldhandvapen och ett halvdussin 37 mm pansarvärnskanoner och försvarade tillsammans med elden från haubitsarna, Calores södra strand. Detta ingripande, lyckades få tyskarna att släppa taget om sitt mål och dra sig tillbaka. Brohuvudet var räddat.¹⁵

Bidragande omständigheter till att den tyska framstötten kunde stoppas var det faktum att vägen som ledde de tyska stridsvagnarna fram till den nedbrända bron, var

kantade av djupa långsgående dräneringsdiken, vilket gjorde det omöjligt att köra av vägen. Tyskarna gjorde ett försök att bryta igenom vid ett vadställe i närheten av bron, men anfallskomponentens ensidighet genom avsaknad av infanteri gjorde att denna totalt sett saknade tillräcklig kraft, varvid dessa slutligen tvingades retirera.¹⁶

Analys och diskussion

Denna artikels tema är flexibilitet, ett begrepp med otaliga innebörder. I syfte att driva analys och diskussion på ett sätt som kan bidra till att besvara giltigheten i den ställda hypotesen, så kommer texten att huvudsakligen relatera flexibilitet till begreppet handlingsfrihet och dess inverkan för att uppnå effekt i markoperationer i allmänhet, kopplat till underlägsenhet i synnerhet. I Arméreglemente Taktik är flexibilitet, i direkta ordalag sparsamt använt. Trots detta finns ett tydligt fokus vid att, med hjälp av handlingsfrihet, bidra till att uppnå lokal överlägsenhet.¹⁷

Med stöd av detta resonemang påstår artikelförfattaren att flexibilitet i relation till marktaktik, många gånger är synonymt med handlingsfrihet.

I en ansats att mäta rätt saker och nå valida slutsatser, utifrån å ena sidan det historiska skeendet och å andra sidan det fiktiva scenariot, drivs diskussionen utifrån följande indikatorer eller mätpunkter.

- Tiden, terrängen och doktrinen
- Trupperna, taktiken och kompetensen

Tiden, terrängen och doktrinen

Terrängavsnittet som blev föremål för den allierade landstigningen i september 1943, hölls inledningsvis endast av en tysk

pansardivision.¹⁸ Divisionen försvarade inledningsvis en kuststräcka på hela 40 km, i väntan på att förstärkningar skulle anlända från södra Italien, samt återvända från avvärjning av de italienska förbanden i området.¹⁹

Landstigningsområdet i Salernobukten liknade en romersk amfiteater genom de omgivande bergens placering. Centralt i den amerikanska sektorn utgörs terrängen av ett låglänt och bitvis sankt slättlandskap med ett djup på upp till 16 km innan det allt bergigare landskapet tar vid. Genom att gruppera i de omgivande bergen, hade de tyska eldledarna fri sikt över de landstignande förbanden och dessas brohuvud.²⁰ Brohuvudets låglänta, från höjderna till synes platta landskap, var å andra sidan dessutom uppdelat av ett system av mindre vattendrag, murar och häckar vilket utnyttjades för de tyska motanfallen.²¹ Tiden och dess förhållande till terrängen var således ur ett tyskt perspektiv, direkt avgörande för att kunna skapa den nödvändiga kraften, för att genom motanfall, kunna tvinga motståndaren tillbaka i havet.²²

Doktrinärt baserades tyskarnas agerande på fältmarskalk Kesselrings övertygelse att å ena sidan hålla kriget så långt från Tyskland som möjligt²³ och å andra sidan på det lokala planet, skapa tid för att möjliggöra tilltransport av förstärkningar.²⁴

Det tyska djupförsvaret på det italienska fastlandet var enligt artikelförfattaren, en tydlig produkt av detta närmast doktrinära resonemang, vilket resulterade i att bytet av tid mot terräng blev centralt för att kunna förbereda nya försvarslinjer och tillfoga fienden förluster.

En snabb och professionell terrängvärdering med drag av Liddell-Harts liknelse av den framvällande flodvägen,²⁵ bidrog till att de numerärt underlägsna tyska förbanden, i det italienska landskapet fann den styrke-

multiplikator²⁶ vilket i stor utsträckning bidrog till tyskarnas handlingsfrihet och dessas flexibla och varierande agerande.

Motsvarande möjligheter kan ur ett svenskt perspektiv, å ena sidan identifieras i Arméreglemente Taktik, liksom å andra sidan, i det fiktiva skeendet på svenskt territorium vilket erbjuds i Spelkort Frost, baserat på Oplan X.

Terräng som underlättar för en motståndare att utnyttja sina förmågor avseende eldkraft och rörlighet bör på olika sätt förvägras denne samtidigt som terräng som gynnar våra egna förmågor skall behärskas.²⁷

Spelkort Frost speglar en händelseutveckling varvid en i Oxelösund landstigen motståndare, strävar efter att snabbt röra sig norrut för att innesluta Stockholm och skapa en utpressningssituation som följd.²⁸ Med stöd av fältarbeten kan naturliga terränghinder förstärkas syftandes till att förvägra motståndaren tillgång till väg E 4.²⁹ Istället kan denne styras västerut, in i det sörmländska sjösystemet, en åtgärd vilken å ena sidan formar det taktiska spelrummet³⁰ till vår fördel, samtidigt som det å andra sidan förvägrar motståndaren det snabba avgörande som denne eftersträvar.³¹ Genom denna typ av flexibla åtgärder, skapas möjligheter att uppnå handlingsfrihet genom att byta terräng mot tid på ett sätt som påminner om det tyska agerandet i Italien september 1943.³²

Jim Storr beskriver doktrinen ur ett empiriskt och pragmatiskt perspektiv som vår bästa gissning på hur vi framgångsrikt genomför första striden i nästa krig.³³ Ett svenskt doktrinärt agerande, baserat på resonemanget ovan, anser artikelförfattaren bör bygga på en totalt sätt defensiv inriktning³⁴ syftande till att likt det tyska agerandet 1943, å ena sidan förvägra motståndaren ett snabbt avgörande, å andra sidan, undvika att förlora.³⁵

Genom att med detta perspektiv skickligt utnyttja tidsfaktorn relativt motståndaren, kan denne bringas till kulmination ur ett strategiskt perspektiv, genom att omvärldens blickar riktas mot Sverige, med styrketillväxt från annan part som följd.³⁶

Trupperna, taktiken och kompetensen

Den tyska taktiken under de motanfall som utfördes i anslutning till det amerikanska brohuvudet under perioden 12-14 september 1943, präglades framgångsrik av användning av kombinerade vapen. Mixade förband bestående av stridsvagnar och infanteri uppsuttet i pansarskyttefordon, utnyttjade till fullo sin fördelar avseende hög rörlighet och innehav av *fördelaktig terräng*. Dessa anfallande förband tillämpade en *indirekt metod*³⁷ vilket gjorde att dessa snabbt hittade de svaga partierna i de amerikanska linjerna och satte på dessa platser in snabba stötar på djupet. Så fort en framstöt inte visade sig kunna erbjuda några ytterligare möjligheter till vidare strid på djupet, drog sig de anfallande delarna tillbaka till sitt utgångsläge för anfall, beredda att inom ett par timmar, kunna utföra nya motanfall i andra riktningar. När tyskarna i samband med urdragning bedömde en position eller terrängavsnitt som viktiga för kommande strider, kvarlämnades små grupper av infanteri, vilka omedelbart befäste sin position med hjälp av terrängen, understödsvapen och granatkastare. Dessa utposter försvarade sedan envist sina positioner, till och med när de blev kringrädda av amerikanska motanfall.³⁸

Genom denna typ av djupförsvar, kombinerat med en urdragning vilken hela tiden sker väl avvägd i förhållande till motståndarens åtgärder, tvingas motståndaren möta samma förband upprepade gånger, samtidigt som egen stridsekonomi skapar handlingsfrihet.³⁹

Fördelen med denna typ av agerande kan förmodligen sägas vara konstant och tidlöst och bör således betraktas som en möjlighet ur ett svenskt, underlägset perspektiv.

Det tyska motståndet bestod inledningsvis av den 16:e tyska pansardivisionen, ett mycket professionellt förband uppbyggt kring en kader av veteraner. Divisionens svagheter var att den med undantag för en bataljon, saknade stridsvagnar, samt att den vid tiden för landstigningen, tvingades ansvara för en drygt 40 km lång kustremsa. Trots detta var den en potent motståndare bland annat genom att den täckte hela kustslätten med minor och observerad indirekt eld. Divisionens taktik byggde på att med små stridsgrupper kombinerade av 5-7 stridsvagnar och infanteri, genom små motanfall, störa de allierades försök att utvidga sitt brohuvud. Denna taktik visade sig mycket effektiv.⁴⁰ De tyska ankommande förstärkningarna från södra Italien, skulle sedan möjliggöra de i inledningen beskrivna motanfallen.

Trots att de tyska förbanden generellt lyckades väl med denna manövertaktik baserad på kombinerade vapen, belyser det hejdade anfallet mot den brända bron ett värdefullt exempel på å ena sidan faran med kraftsplittring och ensidighet⁴¹ när vapnen får verka var för sig, vilket kan kopplas till bristen på svenskt infanteri i allmänhet och avsaknaden av pansarvärnsförmåga i synnerhet. Å andra sidan belyser händelsen väl effekten av initiativ och flexibilitet, samt ett effektivt utnyttjande av terrängen genom det amerikanska agerandet.

Ur ett svenskt underlägset perspektiv, blir den tyska taktiken i samband med fallstudiens beskrivning väl värd att studera, såväl med fokus på dessas taktiska professionalitet, men kanske främst, kopplat till det svenska scenariot, att i förlängningen vara beredd att avstå terräng till förmån för den yttersta drivkraften, att inte förlora.⁴² Den orimligt

stora kustremsa som den tyske underlägsne försvararen tvingades behärska, innehåller stora likheter med det svenska nutida scenariot. Likheter omfattar i synnerhet kopplingen till å enda sidan underlägsenheten relativt motståndaren avseende tillgängliga förband, samt å andra sidan obalansen i förhållandet mellan den totala tillgången till förband relativt ytan på det territorium vi gör anspråk på att behärska.

Att framgångsrikt ordna sina stridskrafter i syfte att vara på rätt plats först relativt motståndaren, kan sägas utgöra en konstant i markkrigföring i allmänhet, vilket i synnerhet understryks i jämförelsen mellan denna artikels empiri och dess fiktiva scenario.

Ur ett svenskt nulägesperspektiv, finns en unik möjlighet att med hjälp av nutidens stående förband, skapa nationella snabbinsatsförband, vilka utgångsgrupperas i områden baserat på strategiska överväganden. Genom att samla och öva samtliga fast anställda soldater i dessa stridsgrupper, skapar man det flexibla verktyg som direkt bidrar till den handlingsfrihet som krävs för att å ena sidan hantera motståndaren och samtidigt operativt förflytta och styrketillväxa övriga förband, på motsvarande sätt som tyskarna gjorde i samband med den allierade landstigningen 1943.⁴³

I Arméreglemente taktik framhålls indirekt metod genom manöverkrigföring, som en metod för den underlägsne att betvinga den överlägsne. Konceptet framhåller fem olika byggstenar, vilka präglar genomförandet av manöverkrigföring vid förband.⁴⁴ Två av dessa, gemensam målbild och uppdragstaktik, samt att ta initiativ och hålla ett högt tempo, lyfts i denna artikel fram som faktorer nära kopplade till begreppet flexibilitet i allmänhet och till vikten av en genomgående hög kompetens inom våra markstridsförband i synnerhet. För att vi ska kunna uppnå denna nivå av kompetens och skicklighet inom

våra markstridskrafter, blir möjligheten till lärande genom erfarenhet av central betydelse.⁴⁵ Detta resonemang antyder vikten av omfattande övningsverksamhet av det sparsamt registrerade slaget.

Bortsett från hög kompetens återfinns såväl taktiska verktyg som förmågor vilka trupperna behöver för att kunna bedriva effektiv manöverkrigföring i allmänhet och i synnerhet mot en överlägsen motståndare. Denna artikel har valt att lyfta fram en taktisk ingrediens som trots det frekventa resonemanget i svenska reglementen kring initiativ närmast gått förlorad, nämligen reserven.⁴⁶ Reservens inverkan på handlingsfriheten i en markoperation kan inte nog understrykas. Detta blir i synnerhet påtagligt då en sårbarhet hos motståndaren ska exploateras, vilket empirin i denna artikel, tydligt påvisat.

Om den generella svenska pansarvärnsförmågan förbättras, så kan våra stridsvagnar förmodligen i större utsträckning nyttjas offensivt när tillfället erbjuds och en svaghet ska exploateras. Ökad pansarvärnsförmåga torde för en motståndare dessutom innebära ett dilemma genom att kringrända svenska motståndsfickor ej kan underskattas, då dessa utgör ett allvarligt hot. Det tyska anfallet mot tobaksfabriken och dess efterföljande kringgång på djupet påvisar väl effekten av kombinerade vapen ur denna aspekt.

Avslutning och framåtblick

Denna artikel har med utgångspunkt ur ett hypotetiskt resonemang, samt med stöd av historisk beprövad erfarenhet, påvisat den handlingsfrihet det medför att vara på plats först i aktuell nyckelterräng. Att vara i förhand samt att inneha förmågan att skickligt och flexibelt hantera aktuell terräng i egen favör, bidrar till innehavet av en styrkemultiplikator som kan uppväga ojämna styrkeförhållanden. Diskussionen har påvisat hur

detta inbördes förhållande mellan tid, terräng och kompetens, utgör tidlösa konstanter.

Avseende doktrinens utformning så bör den med hjälp av ett kritiskt förhållningssätt,⁴⁷ spegla en svensk analys av historiens empiri – dess beprövade erfarenhet, betraktad med svenska ögon, utifrån svenska förutsättningar, snarare än utifrån aktuella omvärldstrender.^{48 49} Vikten av ett sunt förhållande mellan koncept och kontext är således att betrakta som central vid utformningen av en framtida doktrin, ett resonemang som understryker faran med att följa doktriner och trender vilka skapats för andra användare med andra förutsättningar.⁵⁰ Denna artikel förordar en svensk doktrin med defensiv inriktning, vilket diskuterats ovan.

Baserat på resonemanget att göra det mesta med det man har, samt utgående från diskussionen ovan, förordas följande lösning syftandes till att borgen för möjligheter att flexibelt kunna utveckla styrka på rätt plats i rätt tid, relativt motståndarens åtgärder.

Den svenska armén bör av alla tillgängliga GSS/K organisera bataljonsstridsgrupper, vilka fredsmässigt förrådställs och mobiliseras i terräng baserad på strategisk relevans, snarare än fredsmässig rationalitet. Dessa stridsgrupper förstärks enligt principerna kombinerade vapen samt förhandslagring. Dagens personalförsörjningssystem må i dagsläget vara otillräckligt för att möta det försämrade omvärldsläget. Oaktat detta har vi med GSS/K-kategorin en unik möjlighet inom ramen för flexibilitet och handlingsfrihet, då denna personalkategori, samlad i förband, kan upprätthålla en beredskap räknad i timmar snarare än dygn, genom att den är i tjänst här och nu och inte först efter politiska beslut. Utbildning och träning samt förrådsställning och mobilisering bör utan större problem, kunna ske på olika platser.

En spridd utgångsgruppering av dessa bataljonsstridsgrupper baserat på ovanstående

resonemang, bidrar direkt till handlingsfrihet och flexibilitet⁵¹ genom att det ökar sannolikheten att vi, likt de tyska förbanden i Italien 1943, befinner oss på rätt plats vid rätt tid med åtminstone någon enhet.

Dessa stridsgrupper bör sedan övas och tränas i två olika tempus: Å ena sidan som fristående enhet i ett inledningsskede motsvarande det fiktiva scenariots tröskelsskede, å andra sidan, i ett senare skede i konflikten, som en ingående komponent i ett brigadförband baserat på kombinerade vapen.

För att ytterligare bidra till handlingsfrihet och flexibilitet finns ett behov att skapa den komponent vilket artikelförfattaren anser saknas i svensk markdoktrin, reserven.⁵² Genom att dagens två brigader⁵³ reduceras till förmån för skapandet av tre mindre, undviker man talet två⁵⁴ och den handlingsfrihet vilken idag armétaktisk chef saknar, uppstår.

Förrådsställning och mobilisering av dessa brigadförband bör likt tidigare nämnda bataljonsstridsgrupper genomföras utifrån försvarspolitiska prioriteringar samt militärgeografins möjligheter och begränsningar, snarare än fredsmässig rationalitet. Genom dessa åtgärder visar vi att vi menar allvar och tröskeleffekten stärks.⁵⁵

Markstridskrafternas förmåga att kunna presentera allsidiga hot syftandes till att försätta motståndaren i dilemman,⁵⁶ har i vårt svenska koncept brister avseende en viktig byggsten – pansarvärnsförmågan. Faran med ensidighet har påvisats i diskussionen ovan.

För att effektivt kunna använda terrängen som styrkemultiplikator och nyttja det taktiska spelrummet defensivt och genom fördröjningsstrid vinna tid för egen styrketillväxt, bör alla markstridsenheter kunna nedkämpa stridsvagnar, samt inneha förmågan att med minor förstärka terrängens karaktär. Detta resonemang stöds av empirins tyska djupförsvar. Genom bred tillgång till effektiva pansarvärnsvapen och minor, kan svenska markstridsförband använda en taktik vilken kan liknas av en boxare:

De lättare förbanden utgör jabben och presenterar ett hot frontalt och binder motståndaren i strid, varvid de tunga och mer kvalificerade förbanden, utgör kroken som riktas mot njurtrakten för effekt.⁵⁷

En taktisk ingrediens vilka i många fall lyser med sin frånvaro i dagens välregisserade övningar, är förmågan att undvika förutsägbarhet genom att aldrig göra samma sak två gånger.⁵⁸ Betraktad som kostnadsfri taktisk metod och doktrinärt förhållningssätt, kan denna ingrediens förmodligen i det längre perspektivet öka vår flexibilitet och effekt. Detta ställer å andra sidan högre och mer omfattande krav på vår övningsplanering i syfte att inte bakbinda uppfinningsrika chefer och ledare.

Författaren är arméofficer, major, och genomför Högre Stabsutbildning vid FHS (HSU 16-18).

Noter

1. *OPLAN OMFALL X*, Förvarshögskolan, Stockholm 2016.
2. *Militärstrategisk doktrin, MSD16*, Förvarsmakten, Stockholm 2016, s 2 (ÖB förord).
3. *Bilaga 2 till kursbeskrivning HSU 4 16- 18*, Förvarshögskolan, Stockholm 2016, s 3.
4. Palmgren, Anders: *Taktik – Spelrum, problem och lösningar*, Förvarshögskolan, Stockholm 2015, s 13f.
5. *Ibid*, s 37; Mason, David: *Salerno, foothold in Europe*, Ballantine Books Inc., New York 1972, s 69f, 84.

6. Konstam, Angus: *Salerno 1943, The Allied Invasion of Italy*, Pen & Sword Military, Barnsley 2007, s 153f; Citino, Robert M: *Avalanche: How Both Sides Lost at Salerno*, www.historynet.com/avalanche-how-both-sides-lost-at-salerno.htm. (2016-10-25)
7. Ibid, Citino, Robert M.
8. *SALERNO, American Operations from the Beaches to the Volturno (9 September-6 October 1943)*, U. S. War Department, U. S. Government Printing Office, Washington 1944, s 59, 63f.
9. Ibid.
10. Ibid, s 54, 63.
11. Ibid, s 64.
12. Smedberg, Marco: *Från Sicilien till Rom*, Nordstedts, Stockholm 2006, s 158.
13. Op cit, *SALERNO*, se not 8, s 63-65.
14. Op cit, Konstam, Angus, se not 6, s 89-92.
15. Op cit, *SALERNO*, se not 8, s 63-65.
16. Op cit, Mason, David, se not 5, s 116-117.
17. *Arméreglemente Taktik 2013*, Försvarsmakten, Stockholm 2013, s 55-60.
18. Op cit, Konstam, Angus, se not 6, s 7.
19. Ibid, s 11.
20. Ibid, s 9.
21. Ibid, s 38f.
22. Op cit, *SALERNO*, se not 8, s 53f.
23. Atkinson, Rick: *The Day of Battle*, Henry Holt and Company, New York 2007, s 236ff.
24. Op cit, *SALERNO*, se not 8, s 53f.
25. Lind, William S: *Handbok i manöverkrigföring*, Elanders Gotab, Vällingby 2006, s 21.
26. Op cit, Palmgren, Anders, se not 4, s 13f.
27. Op cit, *Arméreglemente Taktik*, se not 17, s 29f.
28. *Spelkort Frost, Fältövning Nyköping HSU4*, Försvarshögskolan, Stockholm 2016, s 5.
29. Op cit, *Arméreglemente Taktik*, se not 17, s 121.
30. Op cit, Palmgren, Anders, se not 4, s 5f.
31. Op cit, *Spelkort Frost*, se not 28, s 5.
32. Op cit, *SALERNO*, se not 8, s 53f.
33. Storr, Jim: *The Human Face of War*, Continuum UK, London 2009, s 105.
34. Op cit, *Arméreglemente Taktik*, se not 17, s 46.
35. Op cit, *Militärstrategisk doktrin*, se not 2, s 2.
36. Ibid, s 54, 59f.
37. Ibid, s 58f.
38. Op cit, *SALERNO*, se not 8, s 54.
39. House, Jonathan M: *Combined Arms Warfare in the Twentieth Century*, University Press, Kansas 2001, s 163.
40. Op cit, Konstam, Angus, se not 6; Op cit, Citino, Robert M, se not 6.
41. Op cit, Mason, David, se not 5, s 116-117.
42. Op cit, *Militärstrategisk doktrin*, se not 2, s 2.
43. Op cit, Citino, Robert M, se not 6.
44. Op cit, *Arméreglemente Taktik*, se not 17, s 35-37f.
45. Op cit, Storr, Jim, se not 33, s 161.
46. Ekholm, Anders: *Ett svagt svenskt försvar i en oroligare tid, Att göra det mesta med det man har/Fördel genom indirekt metod och manöverkrigföring utifrån svenska förutsättningar*, Försvarshögskolan, Stockholm 2016, s 49f.
47. Palmgren, Anders: *Progression i den Högre Stabsofficersutbildningen HSU 16-18*, Försvarshögskolan, Stockholm 2016, s 6.
48. Ångström, Jan: *Uttalande vid paneldebatt Landmakt*, Försvarshögskolan, Stockholm 2016-12-01.
49. Op cit, Storr, Jim, se not 33, s 29.
50. Op cit, Ekholm, Anders, se not 46, s 6f, 49f.
51. Tuck, Christopher: *Understanding Land Warfare*, Routledge Ltd, 2014, eISBN-13: 9781315882253, s 37.
52. Op cit, Ekholm, Anders, se not 46, s 49.
53. *Inriktning för Försvarsmaktens verksamhet för åren 2016 till och med 2020*, Regeringen, Stockholm 2015, s 11.
54. Op cit, House, Jonathan M, se not 39, s 162f.
55. Op cit, *Inriktning för Försvarsmaktens verksamhet för åren 2016 till och med 2020*, se not 53, s 2.
56. Op cit, Palmgren, Anders, se not 4, s 12.
57. Van Creveld, Martin: *Airpower and Maneuver Warfare*, Air University Press, Alabama 1994, s 2, (artikelförfattarens tolkning)
58. Op cit, Lind, William S, se not 25, s 19f.